
ФІНАНСИ ГАЛУЗІ ТА ПІДПРИЄМСТВА

УДК 338.32.053.4

Багорова І.В., Макєєва Н.С.

ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОГО ОБСЯГУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Обґрунтовано необхідність проведення поглибленого аналізу дебіторської заборгованості з метою прийняття ефективних управлінських рішень щодо її реструктуризації, а також визначення оптимального обсягу дебіторської заборгованості.

Necessity of carrying out of the profound analysis debts for the purpose of acceptance of effective administrative decisions concerning its restructuring, and also definition of optimum volume debts is proved.

Стан ділової активності підприємства у сфері розрахункових відносин характеризується даними дебіторської заборгованості. Дебіторська заборгованість аналізується з метою прийняття поточних управлінських рішень, спрямованих на її скорочення, та для застосування своєчасних заходів по стягненню сумнівної дебіторської заборгованості. Наявність дебіторської заборгованості може викликати фінансові труднощі на підприємстві, що особливо загострюються в умовах інфляції. І хоча суми, що перебувають в дебіторській заборгованості, продовжують рахуватися в складі оборотних активів, фактично підприємство вже не може ними розпоряджатися і повинно чекати, поки дебітор їх поверне. Однак, при правильно організованій системі розрахунків, дебіторську заборгованість можна звести до мінімальної суми.

Ціллю статті є висвітлення напрямків удосконалення механізму управління товарною дебіторською заборгованістю (ДЗ), що сприятиме покращенню фінансової стійкості та платоспроможності підприємств. Досягнення заданої мети можливе за рахунок використання економіко-математичної моделі визначення оптимального обсягу ДЗ.

Значний внесок у дослідження проблем управління дебіторською заборгованістю зробили вітчизняні та зарубіжні вчені: І.О. Бланк [1], А.Н.Волков [2], О.С. Галушко [3], Д.А. Ендовицкий, О.М. Купрюшина [4], Л.Заїка [5], О.С. Іванілов, В.В. Смачило, Є.В. Дубровська [6], О.І. Коблянська [7], О.І. Лучков [8]. Разом з тим, існує низка теоретичних і практичних проблем, які все ще залишаються невирішеними. До них слід віднести проблеми розрахунку оптимального обсягу дебіторської заборгованості, удосконалення механізму управління ДЗ, що особливо актуально в умовах загострення конкуренції.

В умовах розвитку сучасних форм і схем ведення розрахунків між підприємствами потік надходжень, пов'язаний із реалізацією продукції, багато у чому залежить від рівня кредитного менеджменту на підприємстві, що формує оптимальний розмір дебіторської заборгованості шляхом встановлення параметрів комерційних кредитів, які надає підприємство покупцям своєї продукції (максимально допустимі терміни відстрочки платежів, обсяги комерційних кредитів по кожному із споживачів та суми знижки за

негайний платіж), форми доказу заборгованості, визначення платоспроможних покупців продукції даного підприємства, вибору методів контролю за поверненням кредитів (тобто за платежами покупців продукції підприємства) [3].

Проведення роботи по управлінню ДЗ потребує чітко визначеної послідовності дій, що складається, як правило, з комплексу заходів, які спрямовані на зниження ризику виникнення простроченої або безнадійної дебіторської заборгованості, та кредитної політики, що дозволяє максимально ефективно використовувати дебіторську заборгованість як інструмент збільшення продаж [6]. Схема такого процесу зображена на рис. 1. О.С.Іванілов, В.В. Смачило, Є.В. Дубровська розглядали цю проблему в цілому, але питання ефективного управління дебіторською заборгованістю недостатньо розкрито. Саме тому пропонується проведення поглибленого аналізу ДЗ з метою прийняття ефективних управлінських рішень щодо її реструктуризації, а також визначення оптимального обсягу дебіторської заборгованості. В алгоритм управління ДЗ включені такі додаткові елементи, як проведення поглибленого дослідження товарної дебіторської заборгованості, аналіз динаміки обсягу й структури ДЗ за окремими її видами, аналіз показників, що характеризують стан дебіторської заборгованості, аналіз складу простроченої товарної ДЗ та виділення сумнівної й безнадійної, оцінка ймовірності погашення товарної дебіторської заборгованості, визначення оптимального обсягу дебіторської заборгованості; форми рефінансування ДЗ.

При проведенні поглибленого дослідження товарної дебіторської заборгованості основним завданням є оцінка рівня й складу товарної дебіторської заборгованості підприємства та ефективності інвестованих у неї фінансових ресурсів. На засадах аналізу динаміки обсягу й структури дебіторської заборгованості за окремими видами враховують: рівень ліквідності, можливість перетворення у грошову форму, надійність, а також з'ясується форма рефінансування. При аналізі показників, що характеризують стан дебіторської заборгованості, оцінюється часовий період, необхідний для погашення наявної заборгованості при припиненні кредитних операцій та поверненні коштів на розрахунковий рахунок підприємства. У ході аналізу складу простроченої товарної ДЗ необхідно виділити сумнівну й безнадійну: у разі перевищення середнього терміна погашення простроченої дебіторської заборгованості у 30 днів, треба обґрунтувати заходи щодо стягнення заборгованості у судовому порядку. Здійснюється оцінка ймовірності погашення товарної ДЗ: експертним шляхом визначають коефіцієнт ймовірності погашення заборгованості дебіторами підприємства.

Важливим завданням управління фінансами на підприємстві є ефективне управління товарною дебіторською заборгованістю, яке має бути спрямоване на оптимізацію загального її розміру у, забезпечення своєчасної інкасації боргу, а також на реструктуризацію ДЗ. Згідно з [9] до товарної дебіторської заборгованості належить та, що відображена у статтях балансу “Векселі одержані” та “Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги”.

Політика управління дебіторською заборгованістю насамперед повинна націлюватись на розширення обсягів реалізації продукції і оптимізацію її розміру, а також своєчасне погашення. Досягнення більших прибутків за рахунок регулювання товарообігу визначається не тільки політикою ціноутворення, а й політикою реалізації товарів у кредит. При цьому оборотність товарних запасів підвищується, але збільшується обсяг інвестицій в дебіторську заборгованість, що затримує повернення коштів. Тому обґрунтовані управлінські рішення щодо доцільності надання товарного кредиту та його розміри повинні базуватися на визначенні оптимальної величини дебіторської заборгованості.

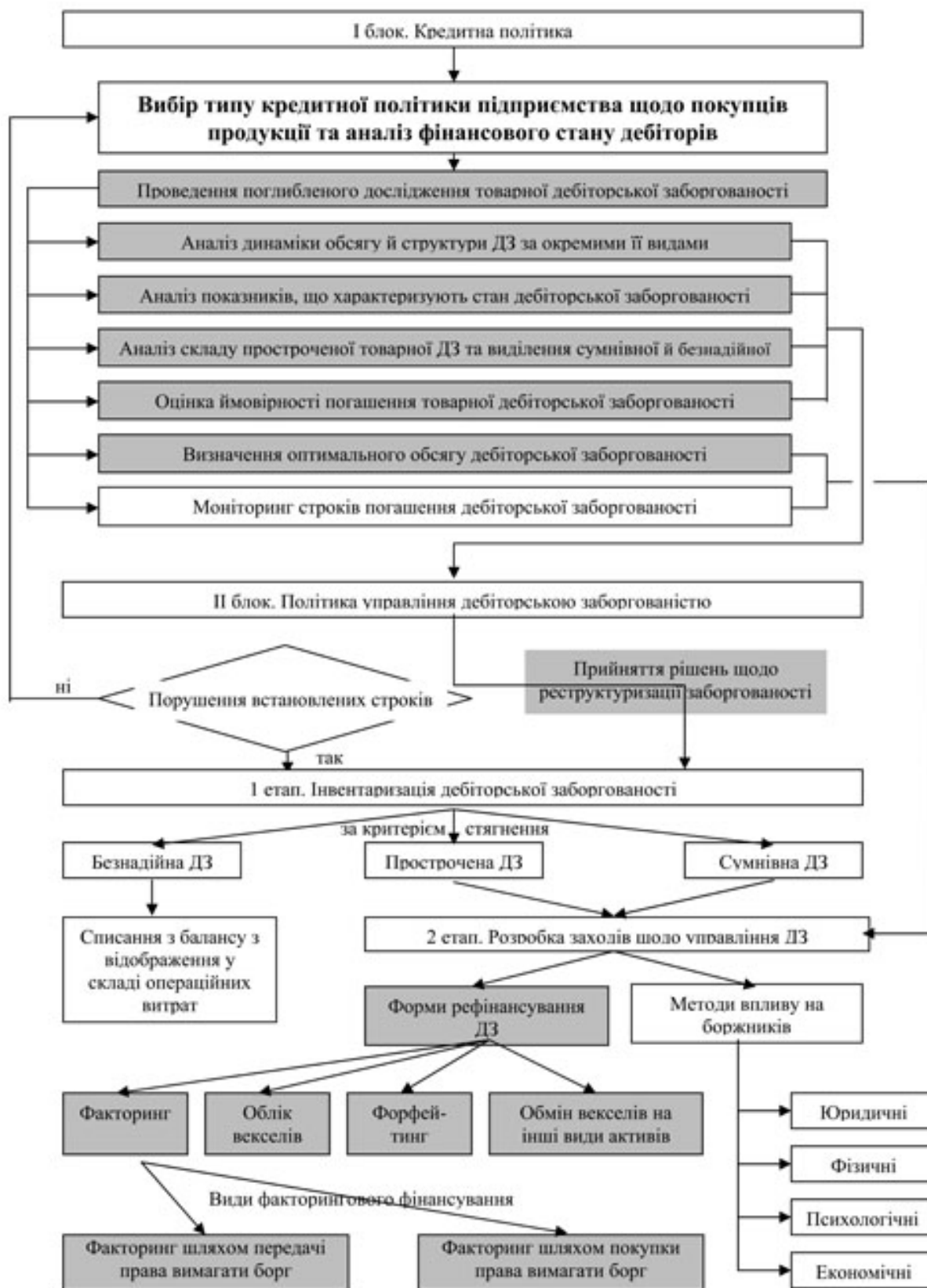

Рис. 1 – Удосконалений механізм управління товарною дебіторською заборгованістю (виділено запропоновані додаткові елементи).

Дебіторська заборгованість вигідна певним чином для підприємства: зростає його товарообіг, а отже, й маса валового доходу та прибутку (за інших незмінних умов); швидше реалізуються запаси, що дає змогу скоротити частку змінних витрат на них; іноді є можливість зробити заборгованість доходним активом, тобто брати відсотки за надання товарного кредиту (однак, так буває нечасто, тому що це погано впливає на динаміку товарообігу).

Разом з тим дебіторська заборгованість є, по суті, відволіканням з господарського обігу обігових коштів, що супроводжується непрямими втратами його доходів: чим довший період погашення заборгованості, тим менший дохід від коштів, вкладених у дебіторів (адже дебіторська заборгованість, як і інші активи, повинна давати прибуток, який за інших однакових умов тим вищий, чим вища оборотність); кошти у ДЗ можуть знецінюватись через інфляцію; як і для інших активів, для фінансування заборгованості потрібне відповідне джерело, яке, звичайно, теж має свою ціну.

Проблему визначення оптимального обсягу дебіторської заборгованості розглядав О.І. Лучков, але у запропонованій ним методиці [8] не міститься алгоритм розрахунку таких важливих показників як:

1) коефіцієнт пропорційності між зміною кредитного періоду та зміною дебіторської заборгованості;

2) коефіцієнт витрат, що залежать від розміру ДЗ;

3) коефіцієнт витрат, що залежать від розміру кредитного періоду.

Тому виникла необхідність у їх розробці.

При розгляді блоку “кредитна політика” визначено, що систему управління найзначимішими факторами впливу на ДЗ складають такі елементи: розробка стандартів кредитування (критеріїв відбору потенційних дебіторів та відповідних кредитних лімітів), які відображають максимальний ступінь ризику, прийнятний для кредитних рахунків. Досягнення ж оптимуму можливе, коли граничні витрати від кредиту врівноважуються з граничними прибутками від зростаючих продажів. Витрати, пов'язані з забезпеченням якості кредиту: боргові витрати (невиконання зобов'язань), як найпомітніша складова; витрати у більший обсяг вкладення капіталу, пов'язані із заборгованістю при продажах клієнтам, що сплачують свої рахунки повільніше. Для відбору потенційних покупців, оцінки ймовірності невиконання зобов'язань використовується така система: умовами кредиту необхідно оговорювати строк надання кредиту; розмір кредиту, який надається; систему штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язань покупцями; вартість надання кредиту, тобто систему цінкових знижок при здійсненні негайних розрахунків за придбану продукцію. Залучити додаткову кількість покупців, а отже, одержати перемогу у конкурентній боротьбі, можна, віддаляючи кінцевий термін оплати за відвантажену продукцію або надаючи знижку до ціни, якщо оплата здійснюється раніше обговореного в контракті терміну. Надання знижки вигідне як покупцю, так і продавцю. Перший має безпосередню вигоду від зменшення витрат на придбання товарів, другий - отримує вигоду завдяки прискоренню обігу коштів у дебіторській заборгованості, яка є іммобілізацією грошових коштів.

Необхідно визначити кредитний період - строк оплати заборгованості дебіторами або стандартну тривалість надання кредиту. Подовження кредитного періоду збільшує дебіторську заборгованість - частково за рахунок умов кредиту, частково за рахунок збільшення обсягу продажів. Тому можна визначити оптимальний кредитний період як такий період, коли граничні прибутки дорівнюють граничним витратам на зберігання більшої суми для розрахунків з дебіторами (рис. 2).

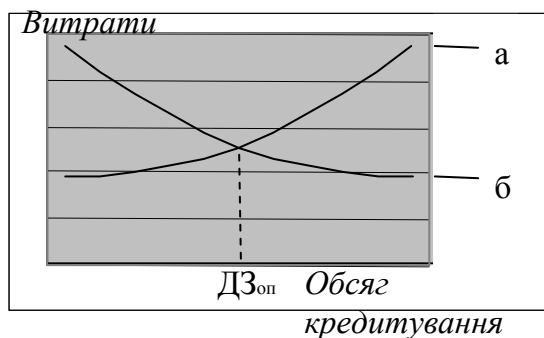

Рис. 2 – Оптимальний обсяг дебіторської заборгованості

Підвищення рівня прибутковості товарної дебіторської заборгованості пов'язано з необхідністю розглядати шляхи зменшення явних та неявних витрат, що виникають у зв'язку з наданням кредиту. Явні, або вимушені витрати щодо товарної дебіторської заборгованості (крива а) виступають у трьох формах: втрати від безнадійних боргів; втрати, пов'язані з організацією та обслуговуванням кредиту; віддача від дебіторської заборгованості, що встановлюється кредитором.

Усі види витрат зростатимуть у разі пом'якшення політики товарного кредитування і навпаки. Але якщо підприємство практикує жорстку політику кредитування, у нього буде "нестача" кредитування, внаслідок чого виникнуть витрати втрачених можливостей (крива б). Вони є втраченим прибутком від продажу в кредит, якщо кредити не надаються або надаються в обмежених обсягах. Через невиправдано жорстку кредитну політику або й відсутність такої підприємство може втратити частину покупців, що віддадуть перевагу сприятливішим умовам конкурентів. При цьому ефект (приріст товарообігу) від поліпшення кредитних умов поступово зменшується, адже збільшення товарообігу обмежено потенціалом товарного ринку, а для клієнтів поліпшення умов стає дедалі менш важливим.

У точці перетину кривих вимушених витрат і витрат втрачених можливостей буде мінімальний обсяг загальних витрат та, відповідно, оптимальний обсяг кредитування для підприємства-постачальника ($ДЗ_{опт}$). Якщо підприємство надаватиме більше кредитів, ніж цей мінімум, то додаткові потоки від нових клієнтів не покриватимуть вимушені витрати від інвестування в дебіторську заборгованість. У ході реструктуризації товарної дебіторської заборгованості має відбуватися врегулювання кредитної політики відповідно до встановленої залежності.

Щоб досягти максимального економічного ефекту від кредитної політики, слід орієнтуватися на певний інтегрований показник, яким може виступати цільовий рівень дебіторської заборгованості підприємства. Оптимальний рівень ДЗ встановлюється таким чином: менший рівень заборгованості неможливий, а більший - економічно недоцільний. Зростання товарообігу зумовлене зростанням продажів у кредит, тобто залежить від дебіторської заборгованості. Реальне співвідношення між товарообігом та заборгованістю може бути дещо іншим, тому що воно залежатиме і від особливостей обліку цих категорій на підприємстві. Але при умовах, що заборгованість обліковуватиметься у цінах продажу товарів, а моментом продажу є момент відвантаження товару покупцеві, вказана пропорція справедлива. При цьому зростання заборгованості хоч і пропорційне товарообігу, але випереджає його за рахунок того, що кредитні умови спонукають певну частку покупців, які раніше купували за готівку, користуватися товарним кредитом. Ця тенденція виявляється тією ж мірою, що й загальне збільшення обсягів продажу.

Існує певний максимальний рівень дебіторської заборгованості $ДЗтов_{max}$, якого можна досягти, якщо кредитна політика є найліберальнішою. Поняття кредитна політика багатогранне, але не всі її складові рівнозначні як за впливом на ефективність політики в цілому, так і з точки зору оптимізації розмірів заборгованості. Стандарти кредитування можна назвати умовно сталою величиною на підприємстві, адже вони тільки визначають, більшій чи меншій частці потенційних дебіторів надаватиметься товарний кредит. Фактори, пов'язані з інкасацією дебіторської заборгованості, мають значення при оперативному управлінні заборгованістю та для поліпшення платіжної дисципліни дебіторів. Проте вони не мають першочергового значення для формування структури активів і абсолютного розміру заборгованості [8].

Отже, за фактор, який поєднує кредитну політику і політику визначення оптимального розміру інвестицій у заборгованість, слід приймати саме кредитний період. Розмір дебіторської заборгованості, що утворюється, пропорційний терміну кредитного періоду, але ця залежність не є лінійною. Якщо ситуацію розглядати спрощено, то можна сказати, що відхилення у менший бік від максимального значення заборгованості обернено пропорційно кредитному періоду.

Визначимо оптимальний обсяг дебіторської заборгованості на прикладі промислово-фінансового концерну "Гала-Капітал" згідно методики апроксимації нелінійної залежності ДЗ від кредитного періоду. Проте вказана методика [8] не доведена до рівня практичного застосування, оскільки не містить ні числових значень коефіцієнта пропорційності між зміною кредитного періоду та зміною ДЗ, коефіцієнта витрат, що залежать від розміру ДЗ та коефіцієнта витрат, що залежать від розміру кредитного періоду, ні засад для їх розрахунку. Для усунення цього недоліку пропонується методика розрахунку названих коефіцієнтів та визначення їх числового рівня.

Нелінійна залежність ДЗ від кредитного періоду апроксимована О.І.Лучковим [8] за формулою (1):

$$ДЗтов(t) = ДЗтов_{max} - ДЗтов_{max} \cdot \frac{k}{t} = ДЗтов_{max} \left(1 - \frac{k}{t} \right) \quad (1)$$

де k — коефіцієнт пропорційності між зміною кредитного періоду та зміною $ДЗтов(t)$;

t - кредитний період становить 365 днів.

Коефіцієнт пропорційності між зміною кредитного періоду та зміною $ДЗтов(t)$ пропонується розрахувати за формулою (2):

$$k = \frac{B}{A} \quad (2)$$

де A - приріст дебіторської заборгованості за 2005 рік;

B - приріст дебіторської заборгованості за 2006 рік.

В свою чергу показники A та B рекомендуємо визначати відповідно за формулами (2.1) та (2.2):

$$A = \frac{ДЗтов^{2005} - ДЗтов^{2004}}{365} \quad (2.1)$$

$$B = \frac{ДЗтов^{2006} - ДЗтов^{2005}}{365} \quad (2.2)$$

де $ДЗтов^{2004}$, $ДЗтов^{2005}$, $ДЗтов^{2006}$ - дебіторська заборгованість відповідно за 2004, 2005, 2006 роки.

Таким чином, коефіцієнт пропорційності між зміною кредитного періоду та зміною $ДЗтов(t)$ розраховуємо за формулою (2.3):

$$k = \frac{ДЗтов^{2006} - ДЗтов^{2005}}{ДЗтов^{2005} - ДЗтов^{2004}} \quad (2.3)$$

Визначимо рівень коефіцієнта пропорційності між зміною кредитного періоду та зміною $ДЗтов(t)$ на прикладі промислово-фінансового концерну "Гала-Капітал", дебіторська заборгованість якого у 2004 році становила 513325,9 тис.грн., у 2005 році 328772,1 тис. грн., у 2006 році 73880,9 тис.грн.

$$k = \frac{73880,9 - 328772,1}{328772,1 - 513325,9} = 1,38$$

Фінансові надходження (навіть потенційні) від дебіторської заборгованості визначено на підставі збільшення нею валового прибутку до сплати податків [8] за формулою (3):

$$Пвал = ДЗтов \cdot \frac{p2}{p1} \quad (3)$$

де - $p1$ ціна закупки товарів, грн.;

$p2$ ціна реалізації товарів на умовах товарного кредиту, грн. Цей показник розраховуємо за формулою (3.1). Використовуємо для розрахунку дані Звіту про фінансові результати: $Пвал$ - валовий прибуток концерну становить 2216,3 тис. грн.; ціну закупки товарів приймемо як собівартість реалізованої продукції, що становить 230631,4 тис. грн.

$$p2 = \frac{Пвал \cdot p1}{ДЗтов} \quad (3.1)$$

$$p2 = \frac{2216,3 \cdot 230631,4}{73880,9} = 6918,55 \text{ тис. грн}$$

У методиці [8] прийнято, що всі витрати, пов'язані з утворенням ДЗ, лінійно залежать від різних факторів. Витрати, що залежать від розміру ДЗ, визначено за допомогою формули (4):

$$В_{ДЗтов} = ДЗтов \cdot k_{ДЗтов} \quad (4)$$

Витрати, що залежать від кредитного періоду, визначено за формулою (5):

$$В_T = t \cdot k_T \quad (5)$$

Методика О.І.Лучкова [8] не містить розрахунку коефіцієнта витрат, що залежать від розміру ДЗ, та коефіцієнта витрат, що залежать від розміру кредитного періоду. Для ліквідації вказаного недоліку приймемо, що до витрат, залежних від розміру дебіторської заборгованості, відноситься плата за передачу факторинговій організації право вимагати борг від дебіторів концерну. Плата за факторингове фінансування в сучасних умовах в середньому складає 0,1% на день. Для кредитного періоду 365 днів плата за факторингове фінансування становитиме $ПФ=36,5\%$ річних за формулою (6):

$$ПФ = k_{ДЗтов} \cdot k_T = 0,1 \cdot 365 = 36,5\% \text{ або } 0,365 \quad (6)$$

Щоб знайти $k_{ДЗтов}$ та k_T , складемо систему рівнянь (6.1):

$$\begin{cases} k_{ДЗтов} \cdot k_T = ПФ \\ k_{ДЗтов} + k_T = k \end{cases} \quad (6.1)$$

Знайдемо рішення системи рівнянь (6.1) методом підстановки за формулою (6.2):

$$k_T \cdot (k - k_T) = ПФ \quad (6.2)$$

$$k_{ДЗтов} = k - k_T \quad (6.3)$$

З формули (6.3) складемо квадратне рівняння (6.4):

$$k_T^2 - k \cdot k_T + ПФ = 0 \quad (6.4)$$

Розв'язок квадратного рівняння (6.4) визначимо за формулою (6.5):

$$k_T = \frac{k + \sqrt{k^2 - 4 \cdot 1 \cdot ПФ}}{2 \cdot 1} \quad (6.5)$$

Визначимо рівень коефіцієнта витрат, що залежать від розміру ДЗ, та коефіцієнта витрат, що залежать від розміру кредитного періоду на тому ж прикладі промислово-фінансового концерну "Гала-Капітал":

$$\begin{cases} k_{ДЗтов} \cdot k_T = 0,365 \\ k_{ДЗтов} + k_T = 1,38 \end{cases}$$

$$k_T = \frac{k + \sqrt{k^2 - 4 \cdot 1 \cdot ПФ}}{2 \cdot 1} = \frac{1,38 + \sqrt{1,38^2 - 4 \cdot 1 \cdot 0,365}}{2 \cdot 1} = 1,03 \quad k_{ДЗтов} = 1,38 - k_T$$

$$k_T^2 - 1,38 \cdot k_T + 0,365 = 0$$

$$k_T = \frac{1,38 + \sqrt{1,38^2 - 4 \cdot 1 \cdot 0,365}}{2 \cdot 1} = 1,03$$

За формулою (6.2) розрахуємо $k_{ДЗтов} = 1,38 - 1,03 = 0,35$

Рішення системи рівнянь (6.1): $k_{ДЗтов} = 0,35$, $k_T = 1,03$.

Числові значення коефіцієнта витрат, що залежать від розміру ДЗ, та коефіцієнта витрат, що залежать від розміру кредитного періоду використаємо при розрахунку оптимального кредитного періоду за формулою (9) та оптимального розміру дебіторської заборгованості за формулою (10).

Після визначення основних тенденцій впливу встановлено сукупний ефект або зміну прибутку до оподаткування згідно методики [8], що дорівнює різниці зміни валового прибутку, зміни витрат на підтримання обсягу ДЗ та зміни витрат, що залежать від кредитних умов за формулою (7):

$$\begin{aligned} \Delta Пвал &= Пвал - В_{ДЗтов} - В_T = ДЗтов_{\max} \cdot \left(1 - \frac{k}{t}\right) \cdot \frac{p2}{p1} - ДЗтов_{\max} \cdot \left(1 - \frac{k}{t}\right) \cdot k_{ДЗтов} - t \cdot k_T = \\ &= ДЗтов_{\max} \cdot \left(1 - \frac{k}{t}\right) \cdot \left(\frac{p2}{p1} - k_{ДЗтов}\right) - t \cdot k_T \end{aligned} \quad (7)$$

Точку максимізації отриманої функції за параметром t знайдено за формулою (8): функція досягає максимуму, коли похідна від неї дорівнює 0.

$$\left(\frac{ДЗтов_{\max} \cdot \left(1 - \frac{k}{t}\right) \cdot \left(\frac{p2}{p1} - k_{ДЗтов}\right) - t \cdot k_T}{-k \cdot ДЗтов_{\max} \cdot \left(\frac{p2}{p1} - k_{ДЗтов}\right)} - k_T \right) = 0 \quad (8)$$

З формули (8) оптимальний розмір t в днях визначено за формулою (9):

$$t_{opt} = \sqrt{\frac{k \cdot ДЗтов_{\max} \cdot \left(\frac{p2}{p1} \cdot k_{ДЗтов}\right)}{k_T}} \quad (9)$$

Для ПФК “Гала-Капітал” оптимальний розмір t становить:

$$t_{opt} = \sqrt{\frac{1,38 \cdot 74161,52 \cdot \left(\frac{6918,55}{230631,4} \cdot 0,35\right)}{1,03}} = 32 \text{ дні}$$

Оптимальний розмір дебіторської заборгованості визначено за допомогою формули (10):

$$ДЗтов(t_{opt}) = ДЗтов_{\max} \cdot \left(1 - \frac{k}{t_{opt}}\right) = ДЗтов_{\max} \cdot \left(1 - \frac{\sqrt{\frac{k \cdot k_T}{ДЗтов_{\max} \cdot \left(\frac{p2}{p1} \cdot k_{ДЗтов}\right)}}}{\left(\frac{p2}{p1} \cdot k_{ДЗтов}\right)}\right) \quad (10)$$

Визначимо оптимальний розмір ДЗ тому ж прикладі промислово-фінансового концерну “Гала-Капітал”:

$$ДЗтов(t_{opt}) = 74161,52 \cdot \left(1 - \frac{\sqrt{\frac{1,38 \cdot 1,03}{74161,52 \cdot \left(\frac{6918,55}{230631,4} \cdot 0,35\right)}}}{\left(\frac{6918,55}{230631,4} \cdot 0,35\right)}\right) = 70991,65 \text{ тис. грн.}$$

Ефективне управління дебіторською і кредиторською заборгованостями неможливе без всебічного й об’єктивного аналізу інформації про зміни, що впливають на величину фінансових потоків, з метою оцінки можливих коливань фінансових результатів і збереження необхідного рівня платоспроможності. Дебіторська і кредиторська заборгованості виникають у результаті розбіжності дати появи зобов’язань з датою платежів по них. На фінансовий стан підприємства впливають як розміри балансових залишків дебіторської і кредиторської заборгованості, так і період оборотності кожної з них. Відповідно до приведених звітних даних підприємства: коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості у 2006 році становить 18 оборотів, коефіцієнт інкасації кредиторської заборгованості становить 20 днів. За формулою (9) середня оборотність дебіторської заборгованості як результат договірних умов розрахунків з покупцями складає 32 дні. Якщо умови розрахунків не порушуються, то кожні 32 дні підприємство отримує грошові кошти від покупців у сумі 70991,65 тис. грн., а кожні 20 днів сплачує кредиторську заборгованість у розмірі 19316,6 тис. грн. Розрахуємо рух платежів дебіторів і кредиторам, а також стан коштів на кожен дату платежу дебіторів і платежу кредиторам. При цьому можна оцінити, чи породжують сформовані умови розрахунків

ФІНАНСИ ГАЛУЗІ ТА ПІДПРИЄМСТВА

недолік коштів в обігу або вільні кошти в обігу, яка величина цих коштів, протягом якого періоду часу вони мають місце, визначити залишки дебіторської і кредиторської заборгованості на кінець періоду, оцінити в цілому вплив умов розрахунків на фінансовий стан підприємства, фактори, що формують характер цього впливу. У кінцевому результаті оцінка всього перерахованого дозволяє приймати рішення про зміни умов розрахунків з покупцями і постачальниками в межах наявних можливостей.

У таблиці 1 відображено рух грошових коштів під впливом розрахунків з покупцями і постачальниками. Передбачається, що такі умови розрахунків діють протягом 2006 року. Результати розрахунку показують, що взаємини підприємства з дебіторами і кредиторами, які відповідають умовам розрахунків з ними, сприятливі для підприємства: в обігу постійно присутні вільні кошти, сума яких послідовно зростає.

Таблиця 1

Графік погашення заборгованості промислово-фінансового концерну “Гала-Капітал”, тис. грн.

Порядковий номер дня платежу протягом року	Надходження від дебіторів	Плата кредиторам	Недолік коштів (-) або вільні кошти (+) в обігу
1	2	3	4
20	-	19316,6	-19316,6
32	70991,65	-	51675,05
40	-	19316,6	32358,45
60	-	19316,6	13041,85
64	70991,65	-	84033,50
80	-	19316,6	64716,90
96	70991,65	-	135708,54
100	-	19316,6	116391,94
120	-	19316,6	97075,34
128	70991,65	-	168066,99
140	-	19316,6	148750,39
160	70991,65	19316,6	200425,44
180	-	19316,6	181108,84
192	70991,65	-	252100,49
200	-	19316,6	232783,89
220	-	19316,6	213467,29
224	70991,65	-	284458,94
240	-	19316,6	265142,34
256	70991,65	-	336133,98
260	-	19316,6	316817,38
280	-	19316,6	297500,78
288	70991,65	-	368492,43
300	-	19316,6	349175,83
320	70991,65	19316,6	400850,88
340	-	19316,6	381534,28
352	70991,65	-	452525,93
360	-	19316,6	433209,33
365	-	-	433209,33

Таким чином, при дотриманні дебіторами договірних термінів платежів підприємство має кошти для своєчасних розрахунків із кредиторами і має у своєму розпорядженні вільні кошти в обігу. Більш швидка оборотність кредиторської заборгованості компенсується перевищенням коштів, що надійшли від дебіторів, над сумами, сплаченими кредиторами.

На підприємстві необхідно впроваджувати заходи щодо скорочення або стягнення простроченої або сумнівної ДЗ. При цьому можуть використовуватися різноманітні методи управління дебіторською заборгованістю, які класифікуються на такі групи: юридичні (претензійна робота, досудове переписування, подача позову в господарський суд); економічні (фінансові санкції - штраф, пеня, неустойка; передача в заставу майна і майнових прав, призупинення поставок); психологічні — нагадування по телефону, факсу, пошті, використання ЗМІ чи поширення інформації серед суміжних поставальників, що загрожує боржнику втратою іміджу); організаційно-фізичні (арешт майна боржника, вироблений органами державної виконавчої служби чи органами наслідку). Застосування вище перерахованих методів залежить від строку заборгованості. До простроченої та сумнівної ДЗ рекомендується застосовувати всі вказані методи впливу на боржників. Їх застосування дасть можливість підприємству повернути свої кошти, що скоротить величину дебіторської заборгованості та підвищить його абсолютну ліквідність [6].

Визначена послідовність дій у процесі управління дебіторською заборгованістю дасть можливість забезпечити належне оперативне управління нею на промислово-фінансовому концерні "Гала-Капітал". На основі вищевикладеної методики концерн отримує можливість обрати найбільш ефективну форму управління дебіторською заборгованістю, що є додатковим джерелом отримання готівкових коштів для фінансування поточної діяльності.

Таким чином, запропонований алгоритм розрахунку таких важливих показників як: коефіцієнт пропорційності між зміною кредитного періоду та зміною дебіторської заборгованості; коефіцієнт витрат, що залежать від розміру ДЗ; коефіцієнт витрат, що залежать від розміру кредитного періоду, доповнив економіко-математичну модель визначення оптимального обсягу ДЗ, що дає можливість її практичного застосування.

Література

1. Бланк И.А. Управление активами. – К.: «Ника-Центр», 2000. – 720 с.
2. Волков А.Н. Некоторые аспекты реструктуризации дебиторских задолженностей промышленных предприятий посредством факторинга как направление обеспечения их экономической безопасности // Финансы и кредит. – 2005. – №13. – С. 24-28.
3. Галушко О.С. Від констатації фінансового стану до управління фінансами підприємства // Фінанси України. – 1999. – №5. – С. 18-26.
4. Ендовицкий Д.А., Купрюшина О.М. Содержание и процедуры внутривозвратного контроля дебиторской и кредиторской задолженности // Аудитор. – 2003. – №10. – С. 28-38.
5. Заика Л. Инструмент дополнительного пополнения оборотных средств // Генеральный директор. – 2004. – №12. – С. 60-63.
6. Іванілов О.С., Смачило В.В., Дубровська Є.В. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №1. – С. 156-163.
7. Коблянська О.І. Методологічні аспекти обліку та аудиту дебіторської заборгованості // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2005. – №77-78. – С. 28-34.
8. Лучков О.І. Визначення оптимального розміру дебіторської заборгованості // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №1. – С. 22-26.
9. Стандарт (положення) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість": затверджено Міністерством фінансів України від 08.10.99 № 237.

*Рекомендовано до публікації
д.е.н. проф., Шевцовою О.Й. 12.09.06*

*Надійшла до редакції
08.09.06*